

Apsurd kao odgovor na smisao života. Slučaj Camusova "Stranca"

Pavkić, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:503578>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**



Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Luka Pavkić

Apsurd kao odgovor na smisao života. Slučaj Camusova "Stranca"

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Pavao Žitko

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za engleski jezik i književnost i Odsjek za filozofiju

Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Luka Pavkić

Apsurd kao odgovor na smisao života. Slučaj Camusova "Stranca"

Završni rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, znanstveno polje filozofija,
znanstvena grana filozofska antropologija

Mentor: doc. dr. sc. Pavao Žitko

Osijek, 2022.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 14.9.2022.

Luka Pavčić 0122233779

Ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Albert Camus smatra se jednim od najpoznatijih egzistencijalista u filozofiji i književnosti francuske provenijencije, ali i uopće. Iako se nije proklamirao filozofom niti egzistencijalistom, njegova misao koja se temelji na pojmu apsurdna, vrijedna je za davanje potencijalnoga odgovora na smisao čovjekova života. On smatra kako je život besmislen, ali ne i ne-vrijedan življenja. Poznat po stavu da je jedino bitno filozofijsko pitanje ono samoubojstva, zagovornik je života kojeg treba ispuniti sjećanjima. Prisjećanje je značajno jer čovjeku pruža uvid u osobne vrijednosti njemu efemernog života. Smrt za Camusa nosi zaborav, a pred licem smrti od jedine vrijednosti su sjećanja. Time Camus ukazuje na ontološku determiniranost čovjeka starošću, bolestima i sličnim stanjima koja ukidaju čovjeka kao egzistenciju. Zbog toga je život prolazan, a kontemplacijom smrti zadobiva se ravnodušnost spram svijeta i čovjekove sudbine u njemu. Neprestano misliti kraj vlastite egzistencije ispunjava apsurdnoga čovjeka vitalnošću i odvodi ga u autentičnost bivanja. Sve su to razlozi zašto čovjek svjestan apsurdna kao svoga metafizičkoga stanja postaje autentičan, te kao takav, oprečan društvenoj patvorenosti. Apsurdan čovjek je realan te se kao takav bazira na povjerenju u osjetila i osjetilne podražaje. Za njega je svijet koji percipira jedini za koji zna da postoji, a činjenica da misli mu je jedini dokaz sebe samog. Po tome je Camus nastavljatelj kartezijanske skepse i Descartesovog epistemološkog modela. Camus negira izvan-osjetilnu stvarnost te samim time postojanje Boga, zagrobnog života, duhovnog grijeha i sl. Zbog toga je apsurdni čovjek u potpunosti i misaono smješten u svijet koji mu jeste prvo i posljednje prebivalište.

Ključne riječi: apsurd, smisao, smrt, prisjećanje, ravnodušnost

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Camusovo otklanjanje od egzistencijalista i njihovog poimanja apsurdna	2
3. Kontekst <i>Stranca</i> i stanje apsurdnog čovjeka	4
4. Apsurdni čovjek i njegovo odstupanje od normi	6
4.1. Susret apsurdnog čovjeka sa smrću	6
4.2. Odnos prema prijateljstvu, ambicijama, braku i životu	8
5. Gledanje apsurdnog čovjeka u lice smrti	10
5.1. Ubojstvo Arapa	10
5.2. Stav prema Bogu i vječnome životu	12
5.3. O prisjećanju, slobodi i društvenom licemjerju	13
5.4. Metafizičko stanje apsurdnog čovjeka pri suočavanju s vlastitom smrtnošću	14
6. Zaključak	17
7. Popis literature	19

1. Uvod

Albert Camus (1913-1960) bio je francuski književnik i dobitnik Nobelove nagrade 1957. godine.¹ Ostavio je svoj misaoni trag djelima: *Stranac*, *Mit o Sizifu*, *Kuga*, *Pad*, *Pobunjeni čovjek* i dr.² Ponajviše ga je zanimalo neposredno osobno iskustvo i značaj života usprkos njegovome neminovnome kraju pred licem smrti.³ Poznat je po postavljanju jednog od najboljih egzistencijalističkih pitanja dvadesetog stoljeća koje iznosi u svome djelu *Mit o Sizifu*: treba li počiniti samoubojstvo ili ne.⁴ Iako sam sebe nije proklamirao filozofom niti egzistencijalistom, mnogi ga smještaju u tu misaonu struju. Camus u strogom smislu nije bio egzistencijalist, a njegovo djelo *Mit o Sizifu* u kojemu je iznio kritiku egzistencijalizma to i potvrđuje.⁵ Središnji pojam njegove misli jest *apsurd*. Ovaj rad je temeljen na Camusovom razumijevanju apsurdna koje je u potpunosti drukčije od razumijevanja koja imaju egzistencijalisti.

Da Camus nije egzistencijalist potvrđuje i vremenski period u kojemu djeluje. Biti egzistencijalistom u Francuskoj 1940-ih i 1950-ih godina značilo je biti pobornikom Sartreove filozofije koja se definira kao ateistički egzistencijalizam.⁶ U tome periodu i Sartre i Camus tvrde kako Camus nije niti egzistencijalist niti pobornik Sartreove filozofije.⁷ Za Camusovu misao središnji je pojam *apsurd*. *Apsurd* dolazi od latinske riječi *absurdus* što znači *besmislen* te je vezan uz čovjeka, tj. »U svijetu apsurdna ljudske egzistencije čovjek je »stranac koji ni sam sebe ne prepoznaje«.«⁸ Da bi se postiglo razumijevanje Camusova mišljenja, potrebno je razmotriti sam pojam apsurdna te temeljne odrednice toga pojma koje iznosi u eseju *Mit o Sizifu*. Tako Camus tvrdi kako je svrha toga eseja definirati »apsurdan način mišljenja, odnosno, onaj način mišljenja koji je lišen metafizičke nade«.»⁹ Odbijajući položiti nadu u neki metafizički princip

¹ Vladimir Anić, Dunja Brozović Rončević, Ivo Goldstein, Slavko Goldstein, Ljiljana Jojić, Ranko Matasović, Ivo Pranjaković, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Bež – Dog, (Zagreb: Novi liber, 2004), pod natuknicom »Camus«, 135a.

² Anić, Brozović Rončević, Goldstein, Goldstein, Jojić, Matasović, Pranjaković, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, pod natuknicom »Camus«, 135a.

³ Ronald Aronson, »Albert Camus«, *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2011). <https://plato.stanford.edu/entries/camus/>, »[...] was preoccupied with immediate and personal experience, and brooded over such questions as the meaning of life in the face of death.«.

⁴ Isto, »Camus posed one of the twentieth century's best-known existentialist questions, which launches *The Myth of Sisyphus*: "There is only one really serious philosophical question, and that is suicide".«.

⁵ John Foley, *From the Absurd to Revolt* (Stocksfield: Acumen Publishing Limited, 2008), 1., »[...] strictly speaking Camus was not an existentialist. His first major philosophical essay, *The Myth of Sisyphus* (1942), was explicitly intended as a critique of existentialism«.

⁶ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 1., »Moreover, although in France in the 1940s and 1950s to be an existentialist was, most probably, to be a follower or admirer of Sartre's atheistic existentialism«.

⁷ Isto, »[...] both Sartre and Camus repeatedly insisting that Camus was definitely neither an existentialist nor a Sartrean.«.

⁸ Vladimir Filipović, *Filozofijski rječnik* (Zagreb: Nakladni zavod matice hrvatske, 1989), pod natuknicom »Apsurd«, 37a.

⁹ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 2., »In 1943, for example, he declares that the purpose of the *Myth of Sisyphus* is to define "an absurd way of thinking [*une pensée absurde*], that is, one delivered of metaphysical hope«.

slijepom tj. iracionalnom vjerom, Camus pokazuje kako je njegovo mišljenje u suprotnosti s egzistencijalizmima.¹⁰

Ovim radom apsurd se objašnjava kao stanje kojim čovjek može zadobiti razumijevanje smisla vlastitog života. Analizom protagonista *Stranca*; Meursaulta, apsurd i apsurdno stanje čovjeka objasniti će se preko zbivanja iz njegova života koji je u ovome radu podijeljen u četiri poglavlja. U radu se iznosi: razlika Camusa spram egzistencijalista, kontekst djela i stanje apsurdnoga čovjeka, svjetonazor apsurdnog čovjeka i njegovo razilaženje od društvenih normi, stanje apsurdnog čovjeka pred vlastitom smrću i njegova razmišljanja koja iz toga susreta proizlaze.

2. Camusovo otklanjanje od egzistencijalista i njihovog poimanja apsurdna

Da nije egzistencijalist, Camus navodi u *Mitu o Siziifu* gdje piše da je život sam po sebi bez smisla. Upravo taj iskaz ukazuje na razliku spram Camusa i egzistencijalista koji, unatoč besmislu koji okružuje čovjeka u njegovom životu, kroz iracionalnu vjeru nastoje svijetu i životu pripisati smisao.¹¹ Egzistencijalisti negiraju Boga i negacija je njihov Bog, tj. Bog postoji samo kroz negaciju ljudskoga razuma, dakle onoga za što znamo da postoji.¹² Osim što nije egzistencijalist, Camus nije niti filozof tvrdeći da nema »dostatnog povjerenja u razum da bi vjerovao u sistem [filozofijski sistem u potpunosti zasnovan na postavkama razuma]«. ¹³ Pojam apsurdna također zauzima važno mjesto u filozofijama Sartrea i Kierkegaarda, ali se njihova poimanja apsurdna radikalno razlikuju od onih koje zastupa Camus. Za Sartrea, uz kojega se ideja apsurdna najčešće veže, apsurd je vezan za kontingentnost čovjeka kao egzistencije uslijed čije se spoznaje javlja osjećaj koji on naziva *mučnina*.¹⁴ Kierkegaard apsurd veže uz kršćansku vjeru u kojoj je apsurd svojevrsna vrlina kojom povjerenje okrećemo Bogu.¹⁵ Kierkegaardovo polaganje povjerenja u Boga je pozicija kojoj se Camus žestoko protivi jer stavljanje povjerenja u iznad-osjetilnu stvarnost za njega znači filozofijsku smrt.¹⁶ Camus, dakle nije pobornik niti sartreovskog osjećaja mučnine niti Kierkegaardova polaganja nade i vjere u Boga. Camus se ponajprije suočava s epistemološkim problemom, koji je u djelu *Stranac* iznesen kroz

¹⁰ Isto, »[...] he nevertheless defines his intellectual programme precisely in contrast with existentialism.«.

¹¹ Isto, 1., »According to Camus, starting from the premise that nothing in the world has meaning or depth, existentialists proceed, through a leap of irrational faith, to find meaning and depth in it.«.

¹² Albert Camus, *The Myth of Sisyphus and Other Essays*, translated from the French by Justin O'Brien (New York: Vintage Books, 1955), [28.], »For the existentials negation is their God, To be precise, that god is maintained only through the negation of human reason.«.

¹³ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 2., »He affirms that he is not a philosopher, on the basis that he has not "sufficient faith in reason to believe in system"«.

¹⁴ Isto, 5., »For Sartre, with whom the idea is perhaps most usually associated, the term "absurd" denoted the contingent nature of human existence, the realization of which brings what he called *nausea*.«.

¹⁵ Isto, 6., »[...] Kierkegaard asserts that "The absurd, or to act by virtue of the absurd, is to act upon faith, trusting in God"«.

¹⁶ Isto, »[...] Camus explicitly rejects this faith proposed »by Kierkegaard, calling it "philosophical suicide".«.

protagonista romana; Meursaulta. Camus je uvjeren u nemogućnost spoznaje svijeta i njegovog ontološkog temelja, ali je isto tako poprilično uvjeren u dvije stvari: da on egzistira kao svjesno biće te da egzistira u svijetu koji može dodirnuti, dakle osjetilnome svijetu.¹⁷ Po tome je Camus nastavljajući kartezijanske skepse koja spekulacijom vodi u sigurnost o vlastitoj opstojnosti i svijesti o vlastitoj svjesnosti tj. umnosti u osjetilnome svijetu kojega se pokušava misliti. Upravo zbog te dvije sigurnosti Foley tvrdi da je apsurd za Camusa ponajprije epistemološki iskaz kojim se pokušava razriješiti ontološka potreba da se zna ono izvan njega, ono ne-ja koje je svijet.¹⁸ Bez mogućnosti da se svijet spozna i bez volje da smisao života položi u transcendentno načelo znači da je čovjekov život besmislen i da nema razloga da ga se živi. Camus tvrdi kako se ne treba počiniti niti filozofsko niti fizičko samoubojstvo, naprotiv, apsurd kao čovjekovo stanje treba čuvati kao potencijalni odgovor na smisao života.¹⁹ Apsurd valja kontemplativno misliti jer je čovjekova egzistencija obilježena njime. Kada bi se počinilo samoubojstvo ove ili one vrste, to bi značilo odbaciti jedinu sigurnost koju čovjek ima, a to je da jest i da misli. Misao kao razumska misao nije apsolutna istina u svojim zaključcima te je Camus svjestan granica razuma, ali ga svejedno koristi u onoj mjeri i ima pouzdanja u njega dokle god mu pruža jasnoću onoga pred njim; jasnoću u kojoj želi biti kao epistemološkom srednjem putu.²⁰ Odnosno, samoubojstvo ne bi bio čin za postizanje krajnje slobode, nego odricanje svih ljudskih vrijednosti i njihove mogućnosti, dakle, odbacivanje ljudske slobode da se bude unatoč apsurd u kojega je čovjek smješten.²¹ Time što bira egzistenciju, a ne njezino ukidanje, Camus se ujedno i buni protiv apsurd u kojemu je čovjek te ga ne prihvaća olako jer apsurd sa sobom nosi patnju. Spram patnje se treba pobuniti kao što to čini Sizif koji je osuđen da besprekidno gura kamen do vrha planine gdje bi se teret njegove egzistencije skotrljao kako bi ga on gurao uzbrdo *ad infinitum*.²² Bitno je naglasiti kako patnja i apsurd čovjekova života ne znači da čovjekov život uopće ne mora imati smisao. Upravo suprotno, čovjek treba pridati smisao vlastitoj egzistenciji te se tako protiviti svojim apsurdnim okolnostima. Apsurd je za Camusa moment mogućnosti čovjekova

¹⁷ Isto, 7., »While Camus is convinced of the world's unintelligibility in the sense described, he nevertheless believes that there are certain claims about which one can be reasonably confident: my existence as a conscious being and the existence of the world I can touch.«.

¹⁸ Isto, 8., »The absurd, then, as conceived by Camus is fundamentally an epistemological claim addressing an ontological need; that is, a claim regarding the knowledge we can have of the world.«.

¹⁹ Isto, 9., »Camus argues that we should keep the absurd alive rather than attempt to suppress it through philosophical suicide, or destroy it through physical suicide.«.

²⁰ Camus, *The Myth of Sisyphus and Other Essays*, [27.].

²¹ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 10., »Suicide is [...] in fact a renunciation of all human values and indeed the possibility of human values. It is not the ultimate act of human freedom, but the renunciation of human freedom.«.

²² Isto, »Revolt here is an acceptance of the fact of the absurd (this, after all, is only to acknowledge the character of the human condition), but it is not a meek acceptance. Instead it is an acceptance filled with scorn, defiance and suffering. The incarnation of these responses is the mythical Sisyphus, condemned by the gods to "ceaselessly rolling a rock to the top of a mountain, whence the stone would fall back of its own weight"«.

vrijednosnog sustava, dakle metoda, ne doktrina, metoda prepoznavanja vlastitoga stanja egzistencije i bunt protiv besmisla pred čovjekovim očima.²³

3. Kontekst Stranca i stanje apsurdnog čovjeka

Camusovo djelo *Stranac* (objavljeno 1942. godine u Parizu za vrijeme nacističke okupacije) uprizoruje život pripovjedača, Alžirca europskog podrijetla imenom Meursault.²⁴ Tri najvažnija događaja koji obilježavaju apsurd su: pokop Meursaultove majke pri kojem ne iskazuje emocije, Meursaultovo ubijanje Arapa na plaži, te suđenje Meursaultu i njegovo smaknuće.²⁵ U *Mitu o Siziifu* Camus piše kako se apsurdni čovjek kada je u potpunosti okrenut smrti osjeća oslobođenim svega onoga što ga okružuje i svih okolnostima u kojima se nalazi.²⁶ Smrt u slučaju apsurdna čovjeka, oslobađa.²⁷ Camusov apsurdni čovjek se dijalektički razvija kako vrijeme prolazi te mu je razvoj svijesti nužno određen tragičnim događajima u životu.²⁸ Camus tragičnost događaja, u slučaju *Stranca* epitomizira u fenomenu krivnje.²⁹ Da Camus nastoji istaknuti vrijednost apsurga kao odgovora na smisao života evidentno je u Meursaultovom liku preko njegovih razmišljanja i postupaka. Za Camusa je Meursault najbolji predstavnik apsurdnoga junaka.³⁰ Apsurdnost života je evidentna Meursaultu u njegovoj osudi na smrt koja, kako njegov proces napreduje, nije toliko vezana za ubojstvo bezimena Arapa, nego zbog njegovog nepoštivanja društvenih normi, tj, u njegovom slučaju, odsustvu suza žalosnica na majčinom sprovodu.³¹ Odgovor na to zašto Meursault nije plakao leži u činjenici da on odbija lagati i ponašati se suprotno od onoga što osjeća.³² Apsurdan čovjek kao takav se ne priklanja društvenim normama jer ih vidi kao apsurdne, jer zašto se ponašati onako kako se očekuje,

²³ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 13., »The absurd is a method and not a doctrine, but its recognition remains a first necessary step in the development of properly human values.«.

²⁴ Isto, 14., »Published [...] in 1942 in Nazi-occupied Paris, *The Outsider* is a first-person narrative describing the life of a young pied-noir or European Algerian named Meursault.«.

²⁵ Isto, »The novel is based around three important events: the funeral of Meursault's mother, during which he displays a disconcerting lack of emotion; his killing of an unnamed Arab under fairly obscure circumstances; and Meursault's trial and impending execution.«.

²⁶ Camus, *The Myth of Sisyphus and Other Essays*, [39.], »[...] completely turned toward death (taken here as the most obvious absurdity), the absurd man feels released from everything outside that passionate attention crystallizing in him.«.

²⁷ Isto, »Death, too, has patrician hands which, while crushing, also liberate.«.

²⁸ Louis R. Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, *The Kenyon Review* 20/3 (Gambier, Ohio, US, 2013), 399–422, na 400., »[...] his absurd man has evolved dialectically with time and the exigencies of cataclysmic events.«.

²⁹ Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, 400., »Camus is admittedly a tragic author, such an admission is tantamount to saying that he is preoccupied with guilt.«.

³⁰ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 14., »For Camus, Meursault is the absurd hero par excellence.«.

³¹ Isto, »His impending execution has nothing whatever to do with his killing of the forever-unnamed Arab. He was killed because of his social non-conformity, exemplified by his failure to express conventional grief after the death of his mother.«.

³² Isto, »Camus insists that at the heart of this non-conformity is a refusal to lie, noting that "lying is not only saying what isn't true. It is also, in fact especially, saying more than is true and, in the case of the human heart, saying more than one feels".«.

odnosno osjećati se onako kako bi se trebalo osjećati usprkos unutarnjem konfliktu s izvana nametnutom normom. Potvrda nekonformizma Meursaulta kao apsurdnoga čovjeka leži u dosljednosti vlastitim osjećajima, odnosno ne lažiranja kako se on u nekom trenutku osjeća.³³ Dakle, apsurdan čovjek je u nemogućnosti lagati jer mu apsurd ne dozvoljava mogućnost stvaranja kriterija za razlikovanje dobra i zla ili kako da živi po heteronomnim etikama.³⁴ Zbog toga je apsurdan čovjek u srazmjeru spram društva. Apsurdan čovjek je iskren, dosljedan sebi, autentičan, i kao takav, oprečan društvenoj patvorenosti.³⁵ Indiferentnost apsurdnoga čovjeka spram svijeta, tvrdi Foley, vidljiva je već u prvim rečenicama romana: »Danas je mama umrla. Ili možda jučer, ne znam. [...] Ali, to ništa ne znači. Možda je to ipak bilo jučer.«³⁶ Upravo je Meursaultova ravnodušnost razlog njegove osude, a ne ubojstvo Arapa. On je osuđen zbog nekonformizma, ateizma i nepokazivanja religijskoga kajanja ili osjećaja krivnje.³⁷ Za Foleya je *Stranac* poziv upomoć svih individualaca koji su protiv društvenoga konformizma.³⁸ U tome svjetlu apsurd postaje silom kojom se apsurdni pojedinac buni protiv društva i društveno priređenih odgovora na smisao života.³⁹ U Meursaultovim očima nije sve tako crno. Roman je testament njegova života i radosti koju je derivirao iz najobičnijih svakodnevnih stvari.⁴⁰ Iako indiferentan, Meursault je bio zadovoljan s malo.

4. Apsurdni čovjek i njegovo odstupanje od normi

4.1. Susret apsurdnog čovjeka sa smrću

Roman započinje tako što Meursault dobiva brzojav iz ubožnice jer mu je majka umrla. Majku je tamo smjestio jer on ima skromna primanja i nije joj mogao priuštiti kućnu njegu. Odmah u početku motrimo njegovu ravnodušnost spram smrti vlastite majke. Majku mu je bila u ubožnici tri godine.⁴¹ Meursault nije majku posjetio već godinu dana jer je često plakala kada bi se

³³ Isto, 15., »The only thing that Meursault refuses to lie about [...] is his own feelings.«.

³⁴ Isto, »The absurd disallows him the possibility of constructing criteria for determining good and bad [...] Meursault's perceived dishonesty amounts only to his refusal to accept that there are objective criteria for determining a scale of moral values.«.

³⁵ Isto, 16., »[...] Meursault's lucidity and honesty are seen to come into conflict with the dishonesty of society in general.«.

³⁶ Albert Camus, *Stranac*, preveo Zlatko Crnković (Zagreb: Globus Media, 2004), 7.

³⁷ Foley, *From the Absurd to Revolt*, 18., »He is clearly not interested in the crime of which Meursault has been accused, but in his non-conformism, his atheism and, especially, his lack of religiously inspired remorse and guilt.«.

³⁸ Isto, 22., »The Outsider is a plea for the rights of the individual against social conformity.«.

³⁹ Isto, »The Outsider is concerned almost exclusively with constructing a model of what the confrontation with the absurd may look like in a social or political context.«.

⁴⁰ Isto, 21., »[...] the novel itself repeatedly reminds us of the simple pleasures in which he found joy«.

⁴¹ Camus, *Stranac*, 8.

dogodilo nešto novo jer je navikla na stari poredak stvari, ali i zato što bi morao izgubiti tjedan dana te bi mu bilo naporno organizirati prijevoz.⁴² Po dolasku u ubožnicu upravitelj odvodi Meursaulta da vidi tijelo svoje majke u mrtvačnicu u koju je tijelo bilo smješteno kako se ostali štićenici ne bi uznemiravali.⁴³ Upraviteljeva izjava podrazumijeva da smrt uznemirava te se egzistencijalni karakter djela i stajanje pred smrću koja je neminovna stavlja, preko smrti Mersaultove majke, u prvi plan romana. Ulaskom u mrtvačnicu vratar krene otvarati lijes, ali ga Meursault zaustavi te mu reče kako ne želi vidjeti majku nakon čega shvaća da to vjerojatno nije smio reći.⁴⁴ To da nije smio reći da ne želi vidjeti majku i svijest o toj činjenici uvodi razdor između društvene normiranosti i pojedinca koji se otklanja od tih normi. U toj poziciji je Mersault već postao apsurdni čovjek: u suočavanju sa smrću ne želi ju vidjeti, a društvu se ne želi prikloniti. Meursault je zato apsurdni čovjek kao pobunjenik protiv smrti i društva. On nije htio vidjeti tijelo majke jer nije bio spreman da se suoči sa smrću.⁴⁵ Dok je u mrtvačnici on čak i uživa. Što je potvrda još jedne od karakteristika apsurdnoga čovjeka: naći užitak i sreću u malim stvarima usprkos smrtnome kraju života i apsurd u kojemu se živi. Tako ga hvata drijemež primijetivši da je mrtvačnica »[...] bila puna lijepog svjetla u predvečerje.«⁴⁶ Vratar ga poziva u blagovaonicu te ga nudi bijelom kavom koju on ne odbija jer jako voli bijelu kavu uz koju je kasnije i zapužio. Ta će se dva čina kasnije osuđivati do te mjere da će biti više kriv radi neplakanja, pijenja bijele kave i pušenja na majčinom sprovodu nego ubojstva Arapa. Prije no što je zapužio Meursault se zapitao treba li uopće zapužiti pred majkom, ali je zaključio »[...] da to uopće nije važno.«⁴⁷ Ta sintagma, da nešto uopće nije važno, je moment ravnodušnosti apsurdnog čovjeka koji se baš poput Meursaulta zapita o prikladnosti postupka koji će izvršiti, ali znajući da je uronjen u apsurd on razumije kako trivijalne stvari poput pušenja na ukopu ne znače ništa te da nisu bitne. Takvo razmišljanje rađa drukčiju etiku koja se odbija od heteronomne etike nametnute društvom. Apsurdni pojedinac je krojač vlastite slobode i jedini koji istinski razumije koliko je velika stvar biti živ te živjeti unatoč razumijevanju apsurdne strane bivanja bića. Naglasak je na očuvanju vlastitoga života i života drugih ljudi, iako taj Camusov stav može na prvi pogled biti izvrgnut kritici jer Mersault kao apsurdni čovjek *par excellence* počinjava ubojstvo Arapa. Iako legitiman prigovor, bitno je naglasiti kako je Camusov apsurdni junak svjestan svoje krivnje koju dostojanstveno trpi upravo zato što mu je jasno da je

⁴² Isto.

⁴³ Isto, 8-9.

⁴⁴ Isto, 9.

⁴⁵ Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, 405., »Meursault did not want to look at the body; he was not yet ready to face death.«.

⁴⁶ Camus, *Stranac*, 10.

⁴⁷ Isto, 11.

počinio djelo koje nije imao pravo počinuti, a to je determinirati nečiji životni vijek. Apsurdni čovjek je također i okoline svjestan pojedinac koji oko sebe ima gotovo meditativnu atmosferu, koja je većinom, barem kako ju Camus slika, puna onosvjetskog spokoja unatoč buntu protiv istog svijeta unutar kojega se nalazi. Tako na primjer Mersault večer prije ukopa mislima izražava koliko voli uživati u malim stvarima: »Bilo je ugodno, kava me bila zagrijala a kroz otvorena vrata dopirao je miris noći i cvijeća.«⁴⁸ Njegova indiferentnost spram života očituje se i u njegovome neznanju koliko mu je majka imala godina kada je umrla, ali njegova ravnodušnost je ona koja priznaje svoje stanje kao takvo te Mersaulta posljedično otkriva kao krajnje iskrena čovjeka koji govori istinu usprkos osudi kojoj može, tj. kojoj će biti izvrnut.⁴⁹ Hodanje sutradan nakon dolaska u ubožnicu do mjesta ukopa s lijesom pokojnice jako je izmorilo Meursaulta i ostale ubogare.⁵⁰ Meursault time simbolički iskazuje, iako čini se ovaj puta ne pri punoj svijesti o smrti i onome što ona jest, kako je smrt naporna baš kao što su i ukopi.⁵¹ Meursault tim riječima daje dojam kako je smrt obuzela tegobom i pokojnika i one koji prate njegovo tijelo u grob. Smrt ovdje odaje dojam sinteze ugodnoga i neugodnoga, zamora i olakšanja, u krajnjem slučaju jednu realnost koja iz sebe isijava ono apsurdno, ukazujući na potrebu za njegovom kontemplacijom.

Mersault se budi dan nakon ukopa i shvaća da je subota pa odlazi tramvajem u lučko kupalište.⁵² Tamo sreće Mariju Cardonu koja je nekada radila u njegovome uredu kao daktilografinja.⁵³ Njih dvoje dugo vremena provedu na bovama drijemajući, kasnije plivaju i dogovore spoj u kino gdje će gledati komediju.⁵⁴ Po završetku kupanja se oblače i Marie na Meursaultu zapazi crnu kravatu koja ju navede na pomisao da je Meursault u žalosti.⁵⁵ Meursault joj govori kako mu je majka umrla i da je dan prije bio na ukopu, na što se Marie lecnu i ne progovori niti riječi.⁵⁶ Nakon toga joj Meursault htjede reći kako on tome nije kriv: »Htjedoh joj reći da nisam ja tome kriv, ali se obuzdah jer se sjetih da sam to već rekao šefu. Nije važno. Uostalom, čovjek je uvijek pomalo kriv.«⁵⁷ Ovdje valja istaknuti Camusovu fascinaciju krivnjom, krivnjom u koju će biti smješten Meursault po ubojstvu Arapa. Dakle, prvi Meursaultov susret sa smrću je takav da joj, simbolično rečeno, ne može pogledati u lice. On još nije upoznat sa smrti, ali je postaje svjestan.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto, 15.

⁵⁰ Isto, 16.

⁵¹ Isto, »Pérezova nesvjestica (kao da se lutak razglavio), zemlja crvena kao krv što se kotrlja po maminu lijesu, bijelo korijenje izmiješano sa zemljom, pa opet ljudi, glasovi, selo, čekanje pred kavanom, neprekidno brenčanje motora i moja radost kad je autobus upao u more svjetala u gradu Alžiru i kad sam pomislio da ću leći i spavati punih dvanaest sati.«

⁵² Isto, 17.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto, 17-18.

⁵⁵ Isto, 18.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto.

4.2. Odnos prema prijateljstvu, ambicijama, braku i životu

Kada se vraćao nakon posla u stan, na stubištu zgrade je nabasao na susjeda Raymonda Sintesa koji nije omiljen među ostalim stanarima zbog sumnji da je svodnik, a ne skladištar kako on to tvrdi.⁵⁸ Raymond usput poziva Meursaulta u svoj stan da prezalogaje i popiju vina, na to Meursault pristaje jer barem neće morati kuhati, a i smatra zanimljivim ono što Raymond inače govori.⁵⁹ U stanu, Meursault sluša Raymondovu priču o tome kako ga je prevarila ljubavnica zbog čega ju je "izlemao" pa se tako zavadio s njezinim bratom te se s njime u konačnici i potukao.⁶⁰ Raymond se sviđi što ga Meursault ne osuđuje i što pažljivo sluša ono što mu govori pa Raymond upita bi li mu Meursault bio prijatelj.⁶¹ Meursault kao apsurdni čovjek odgovori kako mu je »svejedno« zbog čega je Raymond svakako zadovoljan.⁶² Meursault je rekao svojevrsno »da« prijateljstvu s Raymondom jer mu se činilo »[...] da je njemu zaista stalo do toga.«⁶³ Dakle, kao apsurdni pojedinac, Meursault ne samo da je bio indiferentan spram smrti i odnosa sa svojom majkom, nego je takav i u pogledu prijateljstva koje je za njega samo prigodak životu. Životu kojega vidi kao apsurd. Obiteljski i prijateljski odnosi su za njega poput bljeskova sreće koji pridodaju smisao besmislenoj egzistenciji koja neminovno vodi u smrt. Okruženost i početak preokupacije smrću u Meursaultovim mislima je preko njegova raspoloženja prepoznao i Raymond koji je čuo kako je Meursaultu umrla majka: »Tada mi objasni da je čuo da mi je mama umrla, ali da se to moralo kad-tad dogoditi. I ja sam tako mislio.«⁶⁴ Misao da se smrt mora kad-tad dogoditi, prva je artikulacija kojom Meursault počinje misliti, formirati i iznositi vlastite stavove o smrti koje kasnije utvrđuje pred vlastito smaknuće kada se miri s činjenicom da svi prije ili poslije moraju umrijeti. Takvo mišljenje postaje svjesnim početkom njegove pobune protiv smrtnosti usprkos njezinoj neizbježnosti za egzistirajuća bića smještena u svijet koji je poput *tabule rase* koja prikazuje siromašnost života inherentnim smislom.

Potrebno je istaknuti i trenutak kada Marie pita Meursaulta voli li je: »[...] upitala me je volim li je. Odgovorih joj da to ništa ne znači, ali da mi se čini da je ne volim.«⁶⁵ Iako se Marie na to rastužila, Meursault je dosljedan samome sebi utoliko koliko je iskren. Meursault je kao apsurdni junak u nemogućnosti da laže o svojim osjećajima, makar se ti iskazi činili bešćutnima.

⁵⁸ Isto, 23.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto, 23-24.

⁶¹ Isto, 24.

⁶² Isto.

⁶³ Isto, 26.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ Isto, 28.

Marie i Meursault bivaju pozvani na vikendicu Raymondova prijatelja.⁶⁶ Poziv na vikendicu je zaprimio telefonski dok je još bio na poslu.⁶⁷ Nakon poziva mu šef nudi promaknuće zbog kojega bi mogao raditi u Parizu pretpostavljajući da bi se Meursaultu kao mladom čovjeku svidio takav posao.⁶⁸ Meursault kaže da bi mu se takav posao svidio, ali da mu je »[...] zapravo svejedno.«⁶⁹ Tada mu šef kaže kako bi mu takav posao promijenio život, ali to Meursaultu nije bitno: »Tada me upita zar ne bih želio promijeniti život. Odgovorih mu da se život ne može nikad promijeniti, da svakako jedan život vrijedi koliko i drugi, i da nemam ništa protiv ovakva života kakav ovdje vodim.«⁷⁰ Karakteristika apsurdnoga čovjeka da iznad svega cijeni život očita je u ovome citatu. Camus kroz Meursaulta progovara o vrijednosti čovjekova života bez obzira na društveni položaj ili bilo koji drugi kriterij protiv kojega se apsurdni čovjek buni. Život je jedan i prolazan, a pred licem smrti svi ljudi bivaju izjednačeni pred ništavilom bez obzira na njihove poslove ili pred bilo kojim drugim društvenim konstruktom. U istome poglavlju dolazi do druge Meursaultove ljubavne ravnodušnosti. Marie ga upita želi li ju Meursault oženiti.⁷¹ Iako i dalje iskren, ovdje posebno naznačavam trenutak pobune apsurdnoga čovjeka protiv društveno-religijskih institucija, u ovome slučaju braka. Meursault ne može uzeti brak za ozbiljno jer on uviđa kako se radi o nečemu spram života malom. Tako Camus stavlja i društvene konstrukte pred smrt čineći ih nebitnima, ponovno dajući primat životu. Camus ukazuje na to da brak sam po sebi ne može čovjeku učiniti život smislenim, osim ako to čovjek sâm ne želi tako što će nekoj društvenoj kategoriji, poput braka, pridodati smisao. Meursault se prvo suočava sa smrću kao kulminacijom starosti, zatim kao posljedicom ubojstva, i na posljertku susreće smrt kao smrtnu presudu. Starost majke i njezina smrt ispraćena ubogim starcima Meursaultu daju uvid u starost okarakteriziranu gluhoćom, sljepoćom, nijemosti, drvenim osloncima, usisavanjem obraza i zadubljenošću u misli.⁷² Starost je Meursault spoznao, u liku Salamanova psa oboljelog od kožne bolesti, kao bolest koju se ne liječi mašću.⁷³ Ovakav niz susreta sa smrti je poput gradacije, gradacije koja kroz roman čitatelju pruža osjećaj neprekinuta koračanja ka egzistirajućemu subjektu, čineći ga sve kratkovidnijim pred ništavilom koje ga na posljertku uzima. Dakle, život obilježen gradacijom; postepenim izbljeđivanjem mladosti i kulminacijom u starosti kao pragu smrti.

⁶⁶ Isto, 33.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto, 33-34.

⁷¹ Isto, 34. »Uvečer je Marie došla po mene i upitala me bih li je htio uzeti za ženu. Rekoh joj da mi je svejedno, ali da se možemo vjenčati ako baš želi. Htjela je znati volim li je. Odgovorih joj isto onako kako sam joj već jednom odgovorio, da to baš ništa ne znači, ali da je sigurno ne volim. [...] Tada napomenu da je brak ozbiljna stvar. Odgovorih joj: – Nije.«.

⁷² Isto, 12.

⁷³ Isto, 36.

5. Gledanje apsurdnog čovjeka u lice smrti

5.1. Ubojstvo Arapa

Meursault, Raymond i njegov prijatelj Masson što ih je pozvao na vikendicu susreću se s Arapima među kojima je i brat Raymondove ljubavnice. Nakon kupanja na plaži ispred vikendice i podnevnoga objeda, trojica prijatelja odlaze u šetnju pustom plažom dok je sunce »[...] gotovo okomito upiralo svoje zrake u pijesak a njegov je odsjaj na moru bio nepodnosiv.«⁷⁴ Na kraju plaže onda opaze »[...] dva Arapina u plavim kombinezonima kako idu prema [njima].«⁷⁵ Nastavljajući hodati plažom jedni prema drugima, stali su na razmak svega nekoliko koraka.⁷⁶ Tada je došlo do okršaja u kojemu Raymondu biva nožem rasječena ruka i usna.⁷⁷ Arapi su se povukli, Masson odvodi Raymonda obližnjem liječniku, a Meursault ostaje objasniti ženama što se dogodilo na plaži.⁷⁸ Raymond se vratio od doktora, ali je bio namrgođen pa htjede prošetati plažom.⁷⁹ Meursault pođe s njim te nakon dugog hodanja žalom za velike vrućine, dolaze do malog izvora iza velike litice gdje sreću dvojicu Arapa s kojima su se taj dan sukobili.⁸⁰ Tada Raymond povlači revolver iz džepa da »ucmeka« Arapa koji mu je isjekao ruku.⁸¹ Meursault odgovara Raymonda od njegova nauma da »ucmeka« Arapa te mu kaže da mu da svoj revolver i da se s njime potuče bez oružja, a ako se drugi uplete ili izvadi nož da će onda Meursault njega »ucmekati.«⁸² Tada počinje ključni trenutak djela kada Meursault prima revolver, trenutak bitan za Meursaulta kao apsurdnog junaka, trenutak koji će ga približiti smrti: »Kad mi Raymond dade revolver, sunce sijevnu na njemu. [...] U taj tren pomislih da mogu pucati ili ne pucati.«⁸³ Meursault uzima revolver, a Arapi uzmaknuše natrag i pobjegoše.⁸⁴ Meursault i Raymond dolaze do Massonove vikendice, ali obeshrabren da ponovno govori sa ženama i da trpi vrućinu stojeći pred kućicom, Meursault se odluči ponovno vratiti na žal sve do tamne litice kako bi umakao suncu i vrućini.⁸⁵ Približivši se litici uoči kako u njenome hladu uživa Raymondov protivnik koji uočava Meursaulta i poseže za nožem u džep, a vidjevši to Meursault stegnu revolver u džepu kaputa.⁸⁶ Meursault se htjede okrenuti i vratiti odakle je

⁷⁴ Isto, 42.

⁷⁵ Isto, 43.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto, 44.

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Isto, 44-45.

⁸² Isto, 45.

⁸³ Isto.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto, 45-46.

⁸⁶ Isto, 46.

došao, ali »[...]na leđa [mu] se bio navalio cijeli šal ustreptao od sunca.« koje je »[...] peklo isto onako kao i onoga dana kad [je pokopao] mamu i, isto onako kao i onda, najviše [ga] boljelo čelo i sve su [mu] žile na njemu u isti mah damarale ispod kože.«⁸⁷ Zbog vrućine on prelazi jedan jedini korak prema hladu litice, a Arap izvadi nož na sunce čije »Svjetlo sijevnu na čeliku i kao da [ga] duga svjetlacava oštrica pogodi u čelo.«⁸⁸ Tada ga oblije znoj koji mu se slije preko očiju, a nož mu je kao »[...] užareni mač palio [...] trepavice i kopao bolne oči.«⁸⁹ Sve je zaigralo pred njim, osjetio je vreo dah mora i priviđalo mu da se nebo otvorilo i da iz njega pljušti ognjena kiša, tada se napeo »[...] svim svojim bićem i ruka [mu] se zgrči na revolveru.«⁹⁰ Otponac revolvera popusti i zaglušujući prasak strese s njega znoj i sunce te shvati da je »[...] poremetio ravnotežu dana.«⁹¹ Tada je ponovno pucao u mrtvo tijelo: »Zatim opalih još četiri puta u nepomično tijelo u koje se meci zabijahu a da se ništa nije opazalo. Bijahu to kao četiri kratka udarca kojima sam pokucao na vrata nesreće.«⁹² Rossi tvrdi kako tih pet hitaca ispaljenih u Arapa podrazumijevaju fatalnu, sudbinsku krivnju, ali i prihvaćanje odgovornosti od strane Meursaulta.⁹³ Činjenica da je Meursault zastao nakon prvog hica te tek nakon toga ispalio još četiri, bitna je za njegov sudski proces u kojemu je on tih po tome pitanju, kao da se tu nema što reći. Meursault je izrazito svjestan ubojstva koje je počinio prvim hicem jer mu se svijest tim činom dala eksplozijom iz pištolja.⁹⁴ Njegova svijest da je poremetio ravnotežu dana svojevrsno je priznanje da je poremetio i njegovu, do tada, uvijek prisutnu indiferentnost spram svega. Smrt njegove majke i njezin ukop bili su Meursaultov prvi susret sa smrti spram koje je do tada bio *stranac*, ali taj susret ga je pripremio i za trenutak savjesti koji mu je došao sa zvukom prvog pucnja u Arapa.⁹⁵ Tada shvaća da je kriv za ubojstvo koje je počinio nesvjesno i ne-namjerno, ali sa još četiri pucnja on prihvaća svoju krivnju te puca svjesno i voljno.⁹⁶ Njegovo prihvaćanje odgovornosti za čin ubojstva predstavlja i moralni razvoj pojedinca koji zna da je kriv.⁹⁷

⁸⁷ Isto, 46-47.

⁸⁸ Isto, 47.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Isto.

⁹¹ Isto.

⁹² Isto.

⁹³ Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, 403., »[...] the five shots fired into the Arab apparently imply both a fatal, pre-ordained guilt, and an assumption of responsibility on the part of Meursault.«.

⁹⁴ Isto, »Apparently, awareness [...] comes to Meursault immediately after the fatal consummation of the first shot, not in silence but with explosion of the gun«.

⁹⁵ Isto, 404., »[...] Meursault was at this point still a "stranger" toward death, his estrangement was also the negation of sham, and as such, it prepared him for the moment of conscience.«.

⁹⁶ Isto, 406., »He sees what he has done and he knows what he is now doing. He consciously and deliberately repeats what he has just done unconsciously and unwillingly. The re-enactment is an implicit assumption of responsibility and an act of consent.«.

⁹⁷ Isto, 407., »Nietzsche, as Camus interprets him, emphasizes the need for assuming guilt as a necessary step in the progress toward a higher form of moral existence.«.

5.2. Stav prema Bogu i vječnome životu

Nakon ubojstva Arapa, Mersault je uhićen i više puta preslušan.⁹⁸ Završava u zatvoru te ga posjećuje branitelj od kojega čuje da su istražitelji doznali sa se na majčinu sprovodu »pokazao bešćutnim«. ⁹⁹ U ovome trenutku počinje propitivanje Meursaultove čovječnosti i života kako bi mu se, kao što će kasnije biti izneseno, sudilo ne protiv ubojstva Arapina, nego za bešćutnost spram majčine smrti i nedostatak suza. Branitelj ga pita je li na dan sprovoda mnogo patio, jer će to biti važan argument na nadolazećem suđenju.¹⁰⁰ Meursault kaže da je volio majku, ali da je to nebitno: »Svakako sam mnogo volio majku, ali to ništa ne znači. Sva su zdrava bića manje-više koji put poželjela da umru oni koje vole.«¹⁰¹ Mersault nije plakao niti patio na majčinu sprovodu jer mu često »[...] tjelesne potrebe potiskuju osjećaje.«¹⁰² Tako je na dan majčina ukopa bio »[...] vrlo umoran i pospan, pa [nije] vodio računa o onome što se događalo.«¹⁰³ Iako Meursault priznaje da bi radije da majka nije umrla, to nije po braniteljevu sudu dovoljan argument da se otkupi njegova bešćutnost koja će se upotrijebiti protiv njega na suđenju.¹⁰⁴ Zatim Meursaulta odvede pred suca istražitelja kojeg posebno zanima zašto je nakon prvoga hica pucao u mrtvo tijelo još četiri puta, na što Meursault ne zna dati odgovor.¹⁰⁵ Sudac istražitelj iz ladice za spise vadi raspelo te upita Meursaulta zna li tko je to, te da je on vjernik i da smatra da »[...] ni jedan čovjek nije toliko grešan da mu Bog ne bi mogao oprostiti«, ali da je zato potrebno pokajanje za počinjene grijehе.¹⁰⁶ Meursault nije baš pratio njegovo umovanje jer mu je bilo jako vruće i jer je u sobi bilo puno velikih muha koje su mu dosađivale.¹⁰⁷ Meursault zaključuje kako sucu nije jasno zašto je pucao još četiri puta u nepomično tijelo te zausti da mu kaže »[...] da griješi što toliko jaše na tome« i da »[...] ta pojedinost nije toliko važna.«¹⁰⁸ Sudac istražitelj ga upita vjeruje li u Boga, na što Meursault odgovara da ne vjeruje.¹⁰⁹ Na to mu sudac reče da je to »[...] nemoguće i da svi ljudi vjeruju u Boga, čak i oni koji se odvrćaju od njega.«¹¹⁰ Sudac ističe kako je njegov smisao života u vjeri te ponovno upita Meursaulta vjeruje li u Boga, na što on odgovori da ne vjeruje.¹¹¹ Kada bi Meursault rekao da vjeruje u Boga to bi za njega značilo da je

⁹⁸ Camus, *Stranac*, 51.

⁹⁹ Isto, 52.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Isto.

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ Isto, 54.

¹⁰⁶ Isto, 55.

¹⁰⁷ Isto.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Isto.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Isto.

povjerio smisao svojega života u metafizičku stvarnost u koju nema osjetilnoga uvida. Kada bi Meursault priznao razapetog Krista otkupitelja grijeha kojime mu sudac maše pred nosom, to bi značilo da Meursault izbjegava odgovornost za počinjeno ubojstvo i da pokušava objasniti četiri hica koja su uslijedila nakon prvoga; četiri hica koja nikada nije niti pokušao niti želi objasniti.¹¹² Meursault sucu ističe kako on ne osjeća žaljenje zbog čina ubojstva, već nešto što je više slično nezadovoljstvu.¹¹³

5.3. O prisjećanju, slobodi i društvenom licemjerju

Za vrijeme boravka u zatvora je isprva grčevito htio van.¹¹⁴ S vremenom se privikao i na zatvor, ali ga je mučila dosada koju je isprva dokidao razmišljanjem o ženama.¹¹⁵ Od ključara saznaje da je u ženama sloboda i da se svi ostali zatvorenici žale na to, jer im je sloboda oduzeta u vidu žena.¹¹⁶ Cigarete su također bile oduzete pušaču Meursaultu što je shvatio da je također dio kazne, ali se naposljetku naviknuo i na uskraćivanje tog zadovoljstva.¹¹⁷ Bez žena i cigareta, ostalo je još utući vrijeme, a to je učinio prisjećanjem.¹¹⁸ Prisjećanje je bitna odrednica apsurdnog čovjeka, jer prisjećanje pokazuje život u njegovom proživljenom totalitetu, jedina sigurnost i utjeha koju čovjek može sačuvati u besmislu života. Meursault uviđa da je prisjećanje lijek za dosadu i zub vremena: »Sav je problem kažem, bio u tome kako da utučem vrijeme. Od trenutka kad sam se naučio prisjećati, nisam se više dosađivao.«¹¹⁹ On se prisjećao svega što se nalazilo u njegovoj sobi te je, prisjećajući se sve više pojedinosti, shvatio »[...] da bi čovjek koji bi samo jedan dan živio na slobodi mogao lako proživjeti i stotinu godina u zatvoru. Imao bi dovoljno uspomena da mu ne bude dosadno.«¹²⁰

Negdje oko lipnja iduće godine Meursault odlazi na vlastito suđenje u Palaču pravde. U sudnici je bilo vruće,¹²¹ kao i na dan majčina ukopa, ali i na dan kada je ubio Arapa. Na suđenju izjavljuje kako se nije vratio do stijena da ubije Arapa, nego da su se obojica tamo našla sasvim slučajno.¹²² Zatim sud Meursaulta pita zašto je bio tako miran na dan majčinoga ukopa, ali Meursault ne razumije što podrazumijevaju pod riječ »miran«.¹²³ Upravitelj mu objasni što to

¹¹² Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, 411., »To accept Christ as the God of forgiveness would have been equivalent to an attempt to explain away the four shots, and an evasion of responsibility for the murder.«.

¹¹³ Camus, *Stranac*, 56.

¹¹⁴ Isto, 57.

¹¹⁵ Isto, 60.

¹¹⁶ Isto, 61.

¹¹⁷ Isto.

¹¹⁸ Isto.

¹¹⁹ Isto.

¹²⁰ Isto, 62.

¹²¹ Isto, 68.

¹²² Isto, 69.

¹²³ Isto, 70.

znači, ali podrazumijeva njegovu ravnodušnost.¹²⁴ Tada je osjetio kako je cijelu dvoranu »nešto ogorčilo« i tada Meursault prvi puta shvati da je kriv.¹²⁵ Meursaultovo suđenje se baziralo oko toga kako se on ponašao na majčinom ukopu te kako se ponašao netom nakon njega u pogledu pronalaženja djevojke i gledanja komedije. Branitelj, nakon ispitivanja Meursaultovih poznanika, na rubu strpljenja uzvikuje: »Je li on, na kraju krajeva, optužen zbog toga što je pokopao majku ili zbog toga što je ubio čovjeka?«.¹²⁶ Publika se na to nasmija, a tužilac uzvikne da optužuje Meursaulta što je »[...]sa zločinačkim srcem pokopao svoju majku.«¹²⁷ Suđenje se prekida te je Meursault odveden u ćeliju.¹²⁸

5.4. Metafizičko stanje apsurdnog čovjeka pri suočavanju s vlastitom smrtnošću

Meursaultu je nejasno kako je moguće da se o njegovom slučaju raspravlja bez njega, ili kako Meursault izražava taj vid apsurd: »Sve je teklo bez mog sudjelovanja. Krojili su mi kapu a da me nisu pitali za mišljenje.«¹²⁹ Javni tužilac istaknu kako se Meursault nikada nije niti pokajao za svoje čine, ali Meursault razmišljajući o tome sebi potvrđuje kako »[...] nije mnogo žalio zbog svoga čina.«¹³⁰ Meursault kaže kako javni tužilac ističe da mu nije mjesto u društvu: »Ustvrdi da ja nemam što tražiti u društvu čija bitna pravila ne priznajem, i da se ne mogu pozvati na ljudsko srce čije osnovne reakcije ne poznajem.«¹³¹ Branitelj o Meursaultu govori u prvome licu u ime Meursaulta što se Meursaultu čini da ga »[...] time još više izdvajaju iz zbivanja, da [ga] svode na ništicu i da [ga], u neku ruku, zamjenjuju nekim drugim.«¹³² Ovo znači da je Meursault nebitan, čovjek smješten u svoj čin, odnosno, na njega se gleda kao na čin, a ne kao na čovjeka. Ubrzo mu je propisana smrtna kazna odrublivanjem glave »na javnom mjestu u ime francuskog naroda«.¹³³ Dakle, na majčinom ukopu Meursault se susreće sa smrću spram koje je stranac, ubojstvom Arapa joj se približava, a dodjeljivanjem smrtne kazne je u potpunosti okrenut vlastitoj smrti kada ju u potpunosti prigrli i miri se s njom.¹³⁴ Kada se Meursault suočava s vlastitom smrću on je lišen svih društvenih svjetonazora i konvencija te kao takav postaje

¹²⁴ Isto, »Pripitaše ga što podrazumijeva pod riječju »miran«. Upravitelj se tada zagleda u vrškove vojnih cipela i reče da nisam želio vidjeti mamu, da nisam ni suzu pustio i da sam odmah nakon ukopa, ne zadržavajući se na grobu, otišao. Još se nečemu začudio — službenik pogrebnog zavoda rekao mu je da nisam znao koliko je mami bilo godina.«.

¹²⁵ Isto.

¹²⁶ Isto, 74.

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ Isto, 75.

¹²⁹ Isto, 77.

¹³⁰ Isto, 78.

¹³¹ Isto, 80.

¹³² Isto.

¹³³ Isto, 83.

¹³⁴ Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, 408., »Explicit understanding and full acceptance will come to him only with the last and most revealing encounter, when he faces the reality of his own death. Until then he is not "entirely turned toward death."«.

autentičan.¹³⁵ Dakle, apsurdni čovjek je autentičan čovjek. Tu autentičnost Meursault postiže preko bunta.¹³⁶ Apsurd je da je smrtna kazna otkupljenje čina, a još veći je apsurd da je pored takve kazne potrebno i duhovno otkupljenje od onog principa u koji Meursault ne vjeruje. Zagovornik duhovnoga otkupljenja i pokajanja je ispovjednik kojega Meursault odbija primiti u svoju ćeliju.¹³⁷ Kada bi se kajao to bi značilo da napušta svoje prihvaćanje sudbine i kazne proizašle iz čina ubojstva.¹³⁸ Prihvaćanjem krivice i kazne, on je postao nevin, moralno uzvišen ponad kategorijama dobra i zla koje ljude podvajaju iznutra, on zadobiva stanje svojevrstne ravnodušnosti, ali i poimanje svijeta kao ravnodušnoga.¹³⁹ I sâm kaže da je kriv: »Rekoh [ispovjedniku] da ne znam što je to grijeh. [...] Kriv sam, platit ću i od mene se ne može ništa više tražiti.«¹⁴⁰ On odbija Boga zbog problema zla jer ne razumije kako istovremeno može biti i Boga i tolikoga zla u svijetu.¹⁴¹ Pošto ima zla, nema Boga. Simbolično, on odbija, osim društvenih sekularnih konvencija, i one duhovne konvencije jer i one pridonose apsurdnu života koji Meursault prepoznaje u društveno ugovorenim strukturama ljudskoga djelovanja. On odbija pogaziti razumska načela i jasnoću koju mu pružaju, jer za njega ovaj svijet i on sâm su stvarni, a o onome duhovnome on ne zna ništa i svjestan je da ne može niti znati.¹⁴² Nakon što je fizički napao ispovjednika on osjeća da ga je »[...] ona silna srdžba očistila od zla, oslobodila nade, [...] otvorih se prvi put nježnoj ravnodušnosti svijeta.«¹⁴³ On nije počinio grijeh ubivši Arapa, dakle grijeh kao onaj čin kojime se čovjek udaljava od Boga jer on Boga ne priznaje. On je čovjek apsurdna. Apsurda koji je metafizičko stanje njegove svijesti, stanja koje ne vodi k Bogu.¹⁴⁴ Zato se Camus usudi reći da je apsurd grijeh bez Boga.¹⁴⁵ Meursault je stoga svetac među pobožnima, a grešnik među apsurdnima.

¹³⁵ Isto, 410., »As such death is disclosed as extreme potentiality. Facing it, completely denuded of conventional attitudes, man becomes his authentic self.«

¹³⁶ Isto, »Such a final stage is reached by Meursault, but characteristically by way of revolt.«

¹³⁷ Camus, *Stranac*, 85.

¹³⁸ Rossi, »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, 411., »Such contrition would be a defection from his complicity with faith. He accepts only his fatal guilt, along with the penalty.«

¹³⁹ Isto, 412., »But at this extreme, guilt becomes innocence. The acceptance of fatality with its complete negation results in the levelling of all moral values. What has been accepted is a world beyond good and evil.«

¹⁴⁰ Camus, *Stranac*, 91.

¹⁴¹ Herbert Hochberg, »Albert Camus and the Ethic of Absurdity«, *Ethics* 75/2 (University of Chicago Press, 1965), 87–102, na 90., »He rejects God, in part, due to the problem of the evil. [...] In short, reason cannot comprehend how God can exist in the face of such evil. Since there is such evil, God cannot then exist.«

¹⁴² Camus, *Stranac*, 93. »Ja sam naoko praznoruk, ali sam siguran u sebe, siguran sam u sve, sigurniji od njega [ispovjednika], siguran u svoj život i u smrt koja će uskoro doći. Da, ja imam samo to, ali bar posjedujem tu istinu isto onoliko koliko i ona mene posjeduje.«

¹⁴³ Isto, 94.

¹⁴⁴ Camus, *The Myth of Sisyphus and Other Essays*, [27-28.], »The absurd, which is the metaphysical state of the conscious man, does not lead to God.«

¹⁴⁵ Isto, [28.], »Perhaps this notion will become clearer if I risk this shocking statement: the absurd is a sin without God.«

Promišljanjem vlastite egzistencije u ćeliji Meursault se miri sa svojom smrtnošću.¹⁴⁶ Misleći na molbu za pomilovanjem od smrtne kazne polazio je od najgore pretpostavke, a to je da mu molba bude odbijena.¹⁴⁷ Zbog toga smatra da svejedno mora umrijeti prije ili kasnije, kao što je i slučaj sa svim ljudima.¹⁴⁸ On zaključuje sljedeće: »Čim se mora umrijeti, očito je da nije važno kako i kada.«¹⁴⁹ Meursault predstavlja lucidnu svijest kojom se svjestan apsurdna suprotstavlja smrti.¹⁵⁰ Zato je pred vlastitom smrću Meursault trezven i spokojan. Meursault prihvaća, prvo nesvjesno pa zatim svjesno, smrt kao prirodni upad apsoluta koji se spušta na čovjekovu razinu i gleda ga u oči baš poput giljotine spram koje se našao u istoj razini.¹⁵¹ Dakle Camus kroz Meursaulta preporučuje trezven život s istančanom sviješću i pobunu protiv smrtnosti.¹⁵²

6. Zaključak

Camus kroz Meursaulta progovara o svjetonazoru apsurdnoga čovjeka čija je primarna zadaća suočiti se s vlastitom smrtnošću. Takvo suočavanje rađa tip svijesti koji se otklanja od društveno normiranih i priređenih gledanja na egzistenciju. Preko Meursaultova ubojstva Arapa i posljedičnog suđenja, Camus ne prikazuje samo mentalne procese Meursaulta nego i kolektivnu svijest društva koje se pokazuje licemjerno i prijetvorno prilikom suđenja. Društvena patvorenost je suprotstavljena iskrenosti apsurdnog čovjeka koji uvijek iznosi ono što misli, premda to bilo osuđivano. Svijest apsurdnog čovjeka oblikovana je kroz životne tragedije koje prevladava osjećaj krivnje. Kroz krivnju i prihvaćanje odgovornosti apsurdni čovjek evoluirao etički iznad kategorija dobra i zla te se iz te pozicije miri sa svijetom. Takav dijalektički razvoj rođen iz tragedije kao smrti, prisiljava apsurdnog pojedinca da pronađe smisao svoga života. Smisao koji nije položen u metafizički princip nedostupan osjetilima, nego princip koji je postavljen u

¹⁴⁶ Camus, *Stranac*, 88-89.

¹⁴⁷ Isto, 89.

¹⁴⁸ Isto, 89. »E, pa onda ću umrijeti!« Prije nego ostali, očit. Ali svi ljudi znaju da ne vrijedi živjeti. Uglavnom sam znao da je gotovo svejedno hoću li umrijeti u tridesetoj ili sedamdesetoj godini života, jer će, naravno, u oba slučaja drugi ljudi i druge žene i dalje živjeti, i to na tisuće godina. Zaista, ništa nije jasnije od toga. Uvijek ću ja biti onaj koji će umrijeti, bilo sada, bilo za dvadeset godina.«

¹⁴⁹ Isto.

¹⁵⁰ H. Gaston Hall, »Aspects of the Absurd«, *Yale French Studies* 25 (New Haven, Connecticut, US, 1960), 26–32, 31., »Maintenance of the absurd confrontation really means the maintenance of a lucid consciousness.«

¹⁵¹ John K. Simon, »The Glance of Idiots: The Novel of the Absurd«, *Yale French Studies* 25 (New Haven, Connecticut, US, 1960), 111–119, na 114., »Meursault accepts, unconsciously and then consciously, the unromantic conception of death which makes of it a natural intrusion of the absolute— “ the guillotine is on the same level as the man walking toward it.”«

¹⁵² Aronson, »Albert Camus«, *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2011). [https://plato.stanford.edu/entries/camus/.](https://plato.stanford.edu/entries/camus/), »[...] he recommends a life without consolation, but instead one characterized by lucidity and by acute consciousness of and rebellion against its mortality and its limits.«

čovjeka samoga. Tako je Camusov apsurdni čovjek ujedno i vlastiti metafizički princip i svjetovna realnost koja osjetilno poima sebe i svijet u kojemu jest. Upravo je to razlog zašto je smisao života život sâm. Život je realnost koja je prazna priređenim smislom, ali je upravo zato realnost koju svatko živi za sebe i kojoj se autonomno pridaje smisao, ponajprije u vidu sjećanja vrijednih trenutaka.

Meursaultov razvoj kao apsurdnog čovjeka je evidentan u njegovom susretanju sa smrću. Smrt majke, ubojstvo Arapa i hodanje prema giljotini su njegovi svojevrsni pogledi u naprijed. Pogledi koji najavljuju budućnost njega kao egzistencije. Smrt kao jedina sigurna budućnost se Meursaultu stoga nameće od početka djela. Njegovi susreti sa smrću i konačna anticipacija iste, dovode Meursaulta u ponor vremenitosti. Smrt je kulminacija Meursaultove vremenitosti s kojom se on pomiruje. Na taj način, smrt je omogućila Meursaultu stanje ravnodušne pomirenosti sa samim sobom, svijetom, životom, ali i pomirenosti sa smrću samom. Smrt omogućava čovjeku da poima apsurd sebe kao egzistirajućeg, ali i svijeta. Svijeta koji je uronjen u apsurd baš zato što je besmislen, tj. postojanje svijeta i bića u njemu nema inherentnog smisla, barem ne u onome pogledu koji je očevidan svim mislećim pojedincima. Posljedično, život je besmislen. Meursault to shvaća te se tako i oslobađa. Iako kriv radi ubojstva Arapa, iako zatvoren u ćeliju, Meursault i dalje u životu vidi smisao. Ne priređeni smisao, nego onaj smisao koji mu je on pridao. Marie, kupanje i pušenje cigareta, kao neki od lijepih trenutaka njegovog života, su primjer smisla kojeg Meursault pridaje životu. Smisao života je sazdan od skupova trenutaka kojima je pridana važnost, kojih se čovjek može prisjećati. Prisjećanje onih trenutaka koji čovjeku znače smisao egzistencije, je Camusov odgovor na apsurd. Glasno »da« životu unatoč besmislu egzistencije. Život kao takav u sebi nosi potencijal da bude smislen, da ima značenje i da ga je se na smrtnoj postelji vrijedno prisjetiti kao kakva filma. Apsurd kao stanje svijesti čovjeka, na prvu nezainteresirana za život, je afirmacija života. Apsurd daje i jest odgovor na pitanje smisla života.

7. Popis literature

1. Anić Vladimir, Brozović Rončević Dunja, Goldstein Ivo, Goldstein Slavko, Jojić Ljiljana, Matasović Ranko, Pranjković Ivo, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Bež – Dog, (Zagreb: Novi liber, 2004).
2. Aronson, Ronald, »Albert Camus«, *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2011).
<https://plato.stanford.edu/entries/camus/>.
3. Camus Albert, *Stranac*, preveo Zlatko Crnković (Zagreb: Globus Media, 2004).
4. Camus Albert, *The Myth of Sisyphus and Other Essays*, translated from the French by Justin O'Brien (New York: Vintage Books, 1955).
5. Filipović, Vladimir, *Filozofijski rječnik* (Zagreb: Nakladni zavod matice hrvatske, 1989).
6. Foley, John, *From the Absurd to Revolt* (Stocksfield: Acumen Publishing Limited, 2008).

7. Hall, H. Gaston, »Aspects of the Absurd«, *Yale French Studies* 25 (New Haven, Connecticut, US, 1960).
8. Hochberg, Herbert, »Albert Camus and the Ethic of Absurdity«, *Ethics* 75/2 (University of Chicago Press, 1965).
9. Rossi, Louis R., »Albert Camus: The Plague of Absurdity«, *The Kenyon Review* 20/3 (Gambier, Ohio, US, 2013).
10. Simon, John K., »The Glance of Idiots: The Novel of the Absurd«, *Yale French Studies* 25 (New Haven, Connecticut, US, 1960).